

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-16>

УДК 351

Соболь Роман Георгійович,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: sobol_roma@ukr.net <https://orcid.org/0000-0002-3176-3807>

РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА НА СТРАХОВОМУ РИНКУ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Анотація. У статті зроблено огляд сучасного стану регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз в Україні. Розглянуто напрями впровадження нової моделі регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз. Запропоновано зміни в механізмі державної безпеки України для протидії гібридним загрозам на страховому ринку.

Ключові слова: *гібридні загрози, страховий ринок, страхові послуги, організація процесу управління, регуляторна політика, економічна безпека.*

Постановка проблеми. Велику роль в економічному житті країни відіграють страхові компанії. Основним завданням страхування є захист фізичних і юридичних осіб від можливого збитку при настанні страхових випадків. При цьому страхові компанії піддаються потенційному негативному впливу ризиків, які можуть поставити під загрозу їх платоспроможність та мати негативні наслідки для споживачів страхових послуг. Довіра споживачів до надійності страхової компанії є однією з важливих засад розвитку страхового ринку. Ефективне регулювання та нагляд за ринком уможливають таку довіру до страховиків, особливо в умовах гібридних загроз. Гібридна війна Російської Федерації загрожує страховому ринку України через свою непередбачуваність та використання як об'єкта та інструменту агресії. Централізований державний механізм Російської Федерації, який бере участь в його управлінні, активно усуває недоліки регуляторної політики страхового ринку України, яка потребує подальшого вдосконалення. Порівняльний аналіз стійкості України до агресії на момент її переходу в активну фазу у 2014 році та на поточному етапі дає змогу виявити причини низької ефективності протидії гібридним загрозам та сформулювати рекомендації щодо нарощування спроможності держави це забезпечити. сформулювати безпеку для громадськості.

Як цитувати: Соболь Р. Г. Регуляторна політика на страховому ринку в умовах гібридних загроз. *Державне будівництво*. 2023. № 1 (33). С. 187–196. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-16>

In cites: Sobol, R.G. (2023). Regulatory policy on the insurance market in conditions of hybrid threats. *State Formation*, no. 1 (33), 187–196. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-16> [in Ukrainian].

Водночас до театру агресивних дій РФ увійшли також країни Східного партнерства (СхП) та ЄС, досвід яких у цьому вимірі актуальний для України.

Проте на сьогоднішній день розвиток страхового ринку гальмується низкою факторів, зокрема, деякі страхові компанії мають проблеми з платоспроможністю та ліквідністю, відсутня чітка бізнес-модель, недостатньо низькі ризик-менеджмент і корпоративне управління. Все це робить ринок непрозорим і неконкурентоспроможним.

Вищезазначені системні проблеми на страховому ринку України, пов'язані з гібридними загрозами, спричинені передусім неналежним правовим регулюванням, а також недосконалою регуляторною політикою та відсутністю належного моніторингу її реалізації в умовах гібридних загроз.

Тому розвиток стабільного та надійного ринку страхових послуг в умовах гібридних загроз потребує значних зусиль як від регулятора, так і від учасників страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державна страхова політика в світі є відносно молода, але вже багато науковців присвятили свої праці теоретичним дослідженням, практичним розробкам та аналізу регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз. До таких вчених необхідно віднести наступних: Т. Артюх, О. Барановський, І. Субачов, К. Шелехов та інших.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз процесу регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз та з'ясування основних підходів щодо зменшення ризиків в процесі регуляторної політики.

Виклад основного матеріалу.

Регіон Східного партнерства не є стабільним і безпечним через низку конфліктів: Крим і Донбас в Україні, Придністров'я в Молдові, Абхазія і Південна Осетія в Грузії, Нагірний Крабах в Азербайджані. Населення країн СхП страждає не лише від бойових дій у зонах конфліктів, а й від методів гібридної війни [6].

Останні передбачають використання громадськості для досягнення поставлених зловмисником цілей. Відповідно, населення потребує захисту від таких гібридних викликів і загроз, що вимагає розробки механізмів їх чіткого визначення та реагування.

Війна на Сході України показала, що суспільство має бути не лише споживачем безпеки, а й учасником її збереження, а держава має зміцнювати власні можливості протистояти новим викликам і загрозам. На сьогодні цей потенціал державних органів України ще потребує вдосконалення, що стає зрозумілим після аналізу чинників, що спричинили вторгнення Російської Федерації на територію України, та наявних прогалин у державній безпеці [8]. Цьому може сприяти оцінка та усунення наявних недоліків з урахуванням зібраних рекомендацій українських та зарубіжних експертів, а також досвіду країн СхП, які тривалий час борються з гібридними загрозами та активної взаємодії з ЄС для забезпечення безпеки суспільство, на яке було спрямовано дане дослідження [7].

Особливістю гібридного типу війни є те, що вона ведеться приховано, з використанням переважно нелінійної тактики та спрямована не на захоплення всієї території країни, хоча не виключений контроль над окремими територіями, а на отримання заступництва держави, яка досягається через вплив на населення, політику, економіку та владні структури досягається. Тому для протидії гібридним загрозам, які мають бути чітко ідентифіковані в державі, необхідно звернути увагу на підвищення стабільності суспільства.

До захисту від гібридних загроз залучені не лише силові структури держави, але й практично всі міністерства та органи влади, неурядові організації, бізнес та громадянське суспільство [9].

Враховуючи активне використання Росією інформаційно-пропагандистських інструментів, економічних та енергетичних важелів, втручання у внутрішньополітичне життя, стимулювання мовних, міжетнічних та міжконфесійних конфліктів, історичних маніпуляцій та інших засобів тиску на вразливі точки держави та суспільства, головним завданням стає розвиток національного імунітету, стабільності та ефективної соціально орієнтованої системи державного управління [10].

Станом на 30.09.2019 у Державному реєстрі фінансових установ зареєстровано 234 страхові компанії, з яких 23 надають послуги зі страхування життя (або «страхування життя») та 211 здійснюють страхування, відмінне від страхування життя (далі: загальне страхування/не страхування життя») (рис. 1) [1]. З 2000-х років кількість страхових компаній була відносно постійною, але після кризи 2008-2009 рр. вона почала скорочуватися.

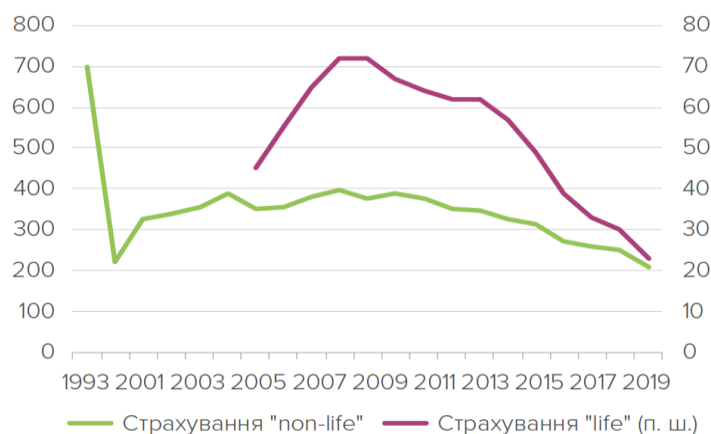

Рис. 1. Кількість страхових компаній

Fig. 1. Number of insurance companies

За 9 місяців 2019 року зі страхового ринку вийшла 51 компанія (18% від кількості на кінець 2018 року).

Більшість із них залишили ринок згідно з вимогами законодавства через те, що не займалися страховою діяльністю більше 6 місяців або вирішили відмовитися (відкликати) ліцензію.

Обсяги валових страхових премій зростають починаючи з 2015 року. В той же час, рівень страхових виплат зберігався в діапазоні 24-27% (рис. 2) [1].

Рис. 2. Динаміка страхових премій

Fig. 2. Dynamics of insurance premiums

В Україні ринок страхування є незначним за обсягом активів та за рівнем споживання страхових послуг. Показник проникнення (Insurance Penetration ratio), що визначається як співвідношення обсягу залучених страхових премій до ВВП, становить 1,4 % (з них "non-life" – 1,3 %) (рис. 3) [1]. Для порівняння, у Європі – 5,0 %, в середньому у світі – 6,1 %. Лідерами за цим показником страхування у світі є Великобританія, Японія та Франція.

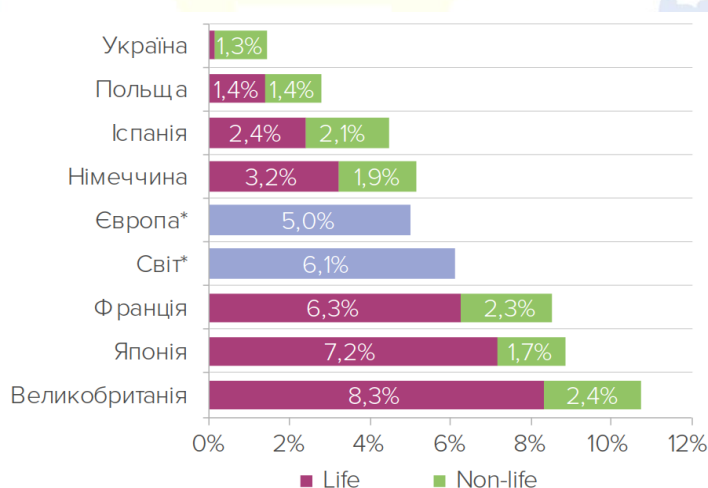

Рис. 3. Рівень проникнення послуг страхування в економіку у 2018 році

Fig. 3. Level of penetration of insurance services into the economy in 2018

Показник щільності страхування (Insurance Density ratio) – це розмір страхової премії на одну особу, в Україні він перебуває на дуже низькому рівні і на кінець 2021 року становив 34 дол. США (рис. 4.) [1].

З-поміж 88 країн, які досліджував Swiss Re Institute, Україна за цими показниками споживання послуг загального ("non-life") страхування посідає 73 місце та послуг страхування життя – 82 місце.

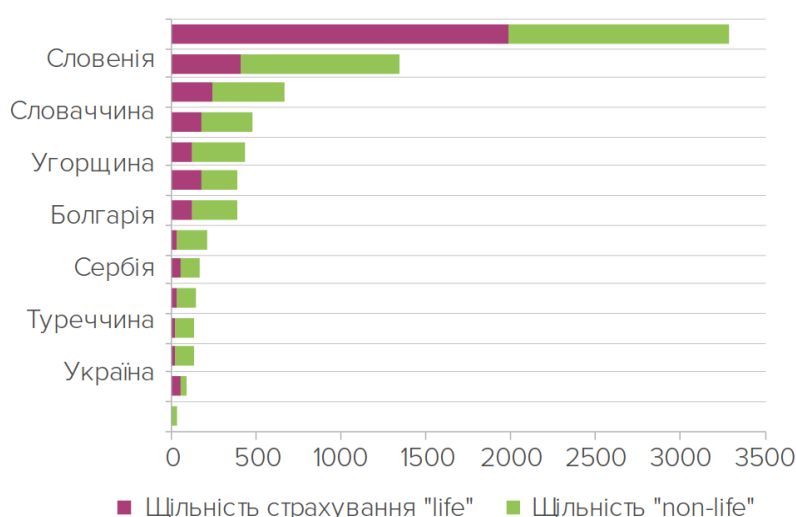

Рис. 4. Страхові премії на одну особу, 2018 рік, дол. США
 Fig. 4. Insurance premiums per person, 2018, USD USA

На кінець 2018 року частка п'яти найбільших страхових компаній за обсягом активів non-life страхування склала 25 % ринку, а частка 20 найбільших компаній за обсягом активів – 58 % ринку. На частку двох найбільших компаній зі страхування життя припадає 74% активів.

Частка валових премій зі страхування майна («non-life») склала 92,1 % від загального обсягу валових премій у 2018 році, зі страхування життя отримано лише 7,9 %. Для порівняння: в ЄС частка премій від договорів страхування життя становить 58 % і є довгостроковим джерелом фінансування фінансового сектора.

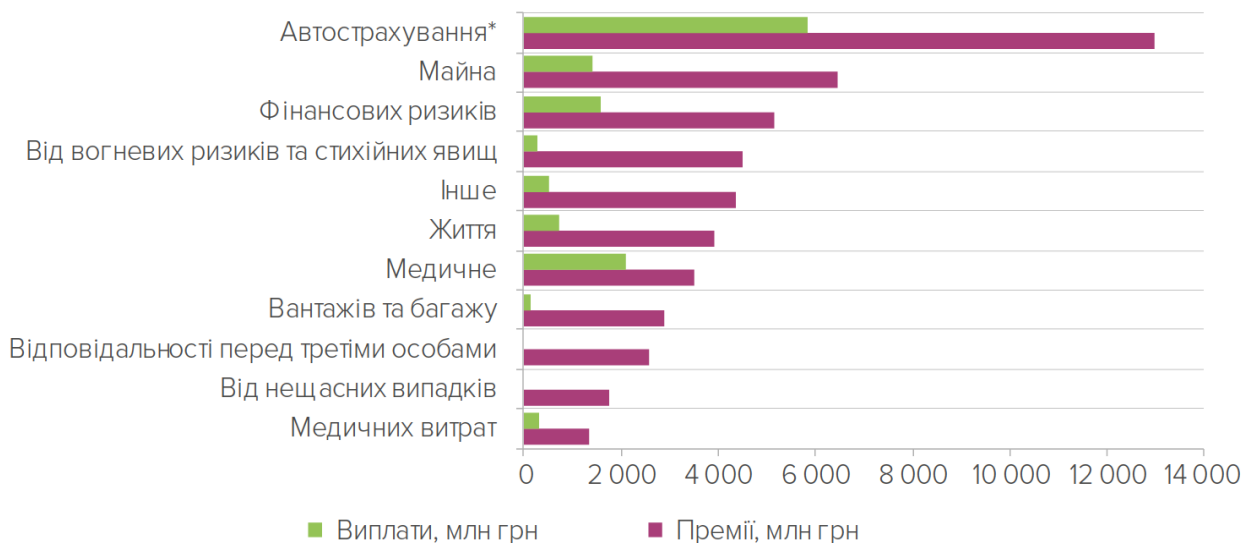

Рис. 5. Валові премії та валові виплати за видами страхування, 2018 рік
 Fig. 5. Gross premiums and gross payments by type of insurance, 2018

У структурі загального («non-life») страхування найбільшу питому вагу займає страхування автотранспортних засобів (КАСКО, ОСЦПВ (внутрішнє) та «Зелена карта») – 26,3 % від загального обсягу валових страхових премій, отриманих у 2018 році (рис. 5). Багато страхових компаній, що виходять на ринок, зосереджуються в основному на страхуванні автомобілів.

Страхування життя за договорами накопичувального страхування є непопулярним в Україні і здійснюється переважно з ініціативи роботодавців [4].

Недосконале законодавство, відсутність належного регулювання та моніторингу діяльності та ринкової поведінки страхових компаній і посередників, а також недосконала регуляторна політика страхового ринку в умовах гібридних загроз призвели до накопичення системних проблем, які потребують негайного вирішення [5]. Загалом усі вони призводять до низької довіри до компаній у секторі та перешкоджають належному розвитку цього сектору.

Поглиблення міжнародного співробітництва у сфері страхування для консолідованого протистояння гібридній агресії Російської Федерації є надзвичайно важливим, але основні причини його успіху криються всередині держави [2]. І тому зусилля з удосконалення регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз стосуються переважно внутрішнього виміру, який має бути на першому плані.

Стратегічною метою регуляторної політики на страховому ринку в гібридних умовах є розвиток та підтримка платоспроможного, фінансово стійкого, конкурентоспроможного та стабільного страхового ринку, який забезпечує належний захист прав споживачів та надає страхові послуги та продукти, адаптовані до потреб громадян і громадян. економіка.

Для зміни моделі регуляторної політики на страховому ринку в гібридних умовах держава має врахувати суттєві вимоги законодавства Європейського Союзу, які Україна також зобов'язана виконувати відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, як-от принципи Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS) [3].

Регуляторна політика повинна бути спрямована на вжиття заходів щодо членства в Міжнародній асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS), членами якої на сьогодні є 150 держав, з метою підвищення ефективності виконання нею функцій регулятора страхового ринку.

Регулювання та нагляд за страховими компаніями та нагляд за банками здійснюються з використанням ризик-орієнтованого підходу.

Реалізація ризик-орієнтованого підходу базується на таких принципах:

1) принцип пропорційності (пропорційності) – нормативні вимоги та інтенсивність нагляду залежать від розміру, важливості (впливу компанії на ринок та економіку в цілому), складності бізнес-моделі та профілю ризику фінансової установи;

2) принцип орієнтації на майбутнє (передбачуваність) – аналіз діяльності здійснюється з метою розуміння бізнес-плану, перспектив діяльності та потенційних ризиків компанії;

3) принцип раннього виявлення та своєчасного реагування (раннього попередження) – оцінка потенційних ризиків та їх раннє виявлення для своєчасного подальшого інформування або вжиття відповідних заходів;

4) принцип професійного судження (професійного судження) – оцінка ґрунтується на вмотивованих і аргументованих висновках на основі знань і досвіду, а також на всебічному та всебічному аналізі інформації;

5) принцип правової визначеності – полягає у встановленні чітких і зрозумілих вимог до комплексу через систему законодавчих та нормативних актів, включаючи графіки адаптації діяльності фінансових установ до нових вимог [3].

Особлива увага приділяється розвитку належних практик роботи страховиків та сумлінного ставлення до страхувальників. Національний банк запровадить нагляд за поведінкою ринку та розробить відповідні інструменти нагляду для забезпечення ефективнішого захисту прав страхувальників.

Держава візьме на себе провідну роль у розвитку надійного страхового сектору та захисті прав страхувальників перед обличчям гібридних загроз.

Держава сприятиме належній страховій практиці та захищатиме важливість і переваги такої практики для страхування на мікро- та макрорівнях.

Основним завданням моніторингу поведінки ринку в умовах гібридних загроз буде справедливе ставлення страховиків до страхувальників та зміцнення довіри суспільства до страхового сектору.

Держава розробить положення щодо мінімальних вимог щодо розвитку чесної ділової практики в умовах гібридних загроз, а також наглядові інструменти та заходи у разі незастосування відповідної практики.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Побудова та впровадження нової моделі регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз включає:

- посилення стандартів ліцензування, зокрема розкриття страховими компаніями структури власності та кінцевих бенефіціарних власників, підвищення вимог до комерційної репутації акціонерів та осіб, які виконують ключові функції, процедур оцінки професійної придатності осіб, які виконують ключові функції в страхових компаніях;

- встановлення відповідальності кінцевих бенефіціарних власників за діяльність страхової компанії та спеціалізованого перестраховика;

- визначення вимог до корпоративного управління та системи внутрішнього контролю;

- визначення вимог до системи управління ризиками;

- посилення вимог до приймання активів та оцінки їх якості, оцінки запасів, структури капіталу та рівня їх достатності;

- формування системи раннього виявлення ризиків та своєчасного реагування;

- розробка порядку відновлення діяльності страхової компанії;

- розробка процедури реструктуризації або виведення страховика чи спеціалізованого перестраховика з ринку;

- визначення вимог до бухгалтерського обліку та звітності;
- відкритість та комунікація між регулятором та суб'єктами регулювання у процесі формування регуляторної політики та моніторингу страхового ринку.

Запровадження нової моделі регулювання та нагляду відбуватиметься поступово протягом перехідного періоду, який буде визначено після ретельного аналізу стану страхового ринку. Учасники страхового ринку матимуть час побудувати відповідну систему корпоративного управління та систему внутрішнього контролю, систему управління ризиками та ринковий кодекс поведінки, визначитися зі стратегією розвитку та бізнес-моделлю, сформувати адекватну достатність капіталу та забезпечити необхідний рівень ліквідності та якість активів. Це сприятиме фінансовій стабільності самих компаній та відновленню прозорості бізнес-середовища та довіри споживачів до ринку страхових послуг загалом.

Тому, незважаючи на гібридну агресію Росії проти України, яка триває вже майже десять років, у системі регуляторної політики страхового ринку все ще існують прогалини, які не дозволяють Росії відновити територіальну цілісність і суверенітет і виконати свої зобов'язання щодо забезпечення безпеки українського суспільства. Від цього страждають громадяни України, які проживають в окупованому Криму та ОРДЛО, в «сірих» зонах і на прилеглих до лінії зіткнення територіях, а також в інших регіонах України, які безпосередньо постраждали від аресорської чи гібридної загрози.

На думку українських експертів, для протидії гібридним загрозам на страховому ринку в механізмі державної безпеки України не вистачає таких змін:

- запровадження цілісного стратегічного системного бачення регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз та їх реформування;
- проведення тотальної ілюстрації;
- нейтралізація проросійської олігархії;
- зміна моделі прийняття рішень на страховому ринку та пріоритет захисту населення, а не влади;
- повна деполітизація та «декомунізація» механізму державної безпеки та підвищення його професіоналізму, злагодженості та здатності реагувати на нові загрози;
- підвищення відповідальності українських регуляторів на страховому ринку перед обличчям гібридних загроз;
- політична воля до подолання корупції;
- чітко сформульована інформаційна політика на страховому ринку;
- досконала соціальна та фінансова регуляторна політика.

Виправляти ситуацію має сенс на основі аналізу прогалин регуляторної політики на страховому ринку в умовах гібридних загроз та враховуючи досвід окремих країн ЄС та Східного партнерства у боротьбі з російськими гібридними загрозами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>
2. Світова гібридна війна: Український фронт. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ. 2017. 145 с. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2431/>
3. Сприяння розбудові можливостей України гарантувати безпеку суспільства в умовах гібридних загроз. *Результати експертного опитування*. URL: https://geostrategy.org.ua/images/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E.pdf
4. Субачов І. І. Розвиток страхового ринку в Україні як фактору фінансової стабільності економіки. *Фінанси України*. 2020. № 11. С. 34.
5. Шелехов К.В. Страхування. Страхові послуги. Київ : ІЕУГП, 2020. 268 с.
6. The Role of the Black Sea in Russia's Strategic Calculus. Byron Chong. *CIMSEC*. URL: <http://cimsec.org/role-black-sea-russias-strategic-calculus/31805>
7. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Joint Framework on countering hybrid threats – a European Union response. *European Commission*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>
8. Joint Report to the European Parliament and the Council on the implementation of the Joint Framework on countering hybrid threats – a European Union response. *EU Council*. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11539-2017-INIT/en/pdf>
9. Countering hybrid threats: EU-NATO cooperation. Briefing. *European Parliamentary Research Service*. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599315/EPRS_BRI\(2017\)599315_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599315/EPRS_BRI(2017)599315_EN.pdf)
10. European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats established in Helsinki. *Finish Government*. URL: http://valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/10616/eurooppalainen-hybridituhkien-osaamiskeskus-perustettiin-helsinkiin

Стаття надійшла до редакції 12.04.2022 р.

Стаття рекомендована до друку 30.05.2022 р.

Sobol R. G.,

Ph.D of Science of Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Public Policy Department, Educational and Scientific Institute «Institute of Public Administration» of V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine
e-mail: sobol_roma@ukr.net <https://orcid.org/0000-0002-3176-3807>

REGULATORY POLICY ON THE INSURANCE MARKET IN CONDITIONS OF HYBRID THREATS

Annotation. The article provides an overview of the current state of regulatory policy in the insurance market in the context of hybrid threats in Ukraine. The directions of implementation of a new model of regulatory policy on the insurance market in the conditions of hybrid threats are considered. Changes in the state security mechanism of Ukraine are proposed to counteract hybrid threats in the insurance market.

Keywords: *hybrid threats, insurance market, insurance services, management process organization, regulatory policy, economic security.*

REFERENCES

1. Natsionalna komisiia z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> [in Ukraine].
2. Svitova hibrydna viina: Ukrainskyi front (2017). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Kyiv. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2431/> [in Ukraine].
3. Spriannia rozbudovi mozhlyvostei Ukrainy harantuvaty bezpeku suspilstva v umovakh hibrydnykh zahroz. *Rezultaty ekspertnoho opytuvannia*. URL: https://geostrategy.org.ua/images/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E.pdf [in Ukraine].
4. Subachov, I.I. (2020). Rozvytok strakhovoho rynku v Ukraini yak faktor finansovoi stabilnosti ekonomiky. *Finansy Ukrainy, no. 11, 34* [in Ukraine].
5. Shelekhov, K.V. (2020). Strakhuvannia. Strakhovi posluhy. Kyiv: IEUH [in Ukraine].
6. The Role of the Black Sea in Russia's Strategic Calculus. Byron Chong. CIMSEC. URL: <http://cimsec.org/role-black-sea-russias-strategic-calculus/31805>
7. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Joint Framework on countering hybrid threats – a European Union response. European Commission. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>
8. Joint Report to the European Parliament and the Council on the implementation of the Joint Framework on countering hybrid threats – a European Union response. EU Council. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11539-2017-INIT/en/pdf>
9. Countering hybrid threats: EU-NATO cooperation. Briefing. European Parliamentary Research Service. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599315/EPRS_BRI\(2017\)599315_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599315/EPRS_BRI(2017)599315_EN.pdf)
10. European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats established in Helsinki. Finish Government. URL: http://valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/10616/eurooppalainen-hybridituhkien-osaamiskeskus-perustettiin-helsinkiin

The article was received by the editors 12.04.2023.

The article is recommended for printing 30.05.2023.

